

המראיין: מר חוסני דיב, רחי גולומב 56, חולון

הנושא: קליטת יהודי סוריה ולבנון בשנות ה-30 עד 1999

המראיין: אריה כהן

תאריך: 14.1.1999

קלטת I

ש. מר חוסני, אני מבקש ממך בראשית הריאיון שתספר על הבית בחאלב, זאת אומרת במה החורים עסקו, באיזה מקום גרתם, מה היתה הפעילות, ולאט לאט לנושא של המעורבות שלך בענייני ההעפלה, המודיעין, כל מה שכרוך בעניינים האלה והעזרה לשליחי העלייה, ונמשיך הלאה לאחר מכן.

מתי נולדת?

ת. הקהילה היהודית בחאלב היתה מרוכזת בשני אזורים, אזור הרובע היהודי והאזור השני, הרובע של העשירים. בשכונת המוסלמים, היו יחסים טובים בינינו לבין השכנים. היה שוק ירקות, כמו שיש בשכונת התקווה ובכל המקומות האלה, והיהודים גרו שם. לידי היתה חנות משקאות. גם ביתנו היה סמוך לזה.

בשנת 1941, זמן קצר לאחר כיבוש סוריה ולבנון על ידי הבריטים, חודש הקשר בין הארץ לבין יהדות סוריה ולבנון. המוסד לעלייה ב' התחיל לשלוח שליחים והיה מנסה לקשור איזה שהוא קשר. ראשי הקהילה היהודית בסוריה מאוד פחדו והם לא רצו, והתחילו לספר כל מיני סיפורים שהילדים הולכים לא למקומות נכונים פה ושם, אבל זה לא עזר. התהליך המשיך להתקדם.

ש. כשאתה אומר לא למקומות נכונים, הם התכוונו שהם מגיעים לארץ למקומות שבהם לא נשמרת הדת?

ת. נכון. זאת הכוונה.

ש. באיזה מקומות הם חשבו שהדת לא נשמרת שם.

ת. למשל אם הולכים לקיבוצים או למקומות האלה, אז הם חושבים ששם לא שומרים את הדת. אבל הם לא אמרו את זה כפי שהיום יש חזרה בתשובה וכי, הם אמרו את זה בעדינות, שהילדים לא הולכים למקום הנכון. למשל, בסוריה הילדים למדו בבית היתומים ולמדו בתלמוד תורה, ושם בארץ הם לא יודעים איך לומדים. אבל כשהילדים הלכו ושלחו מהארץ מכתבים להוריהם שהם חיים טוב ושלחו פרחים מיובשים בתוך המכתבים, ההתלהבות לארץ היתה מאוד גדולה. כל הסיפור הזה היה כאלף התקשרויות. באו אלינו ואמרו: שמע, הילדים שלי נמצאים שם בארץ, תרשום אותנו בשקט, אני רוצה לעלות לארץ. אבל אין לי כסף. אני אומר לו: אין בעיות. גם בלי כסף ניקח אותך.

הקשר שהיה בין המוסד לעלייה בי היה שהם שלחו שליחים ובין השליחים מי שהיה באותם השנים הוא אברהם עבאס, שהיו לו קשרים עם אבא שלי. עבאס התארח בביתנו. יחד עם אבי נסע כחודש ימים, יותר מאוחר הסתבר שהם נסעו לקמישלי ולאבו קאמל כדי לחפש מבריחים ולארגן משם את העלייה.

אני זוכר עוד בימים שאבא שלי נסע לבד, היו מסתודדים הוא ואברהם, ואבא שלי היה מוסר לו דוחות איך מצאנו, שזה לא בסדר, שהוא אוהב כסף ומשנה את דעתו, וכל הדברים האלה על המבריחים. אני הייתי שומע את הדברים האלה.

ש. ביחס לתכונות של המבריחים השונים.

ת. נכון. קשה למצוא אמינים, אבל זה מה שיש. לא היתה לנו ברירה.

בשנת 1942 נשלח משהו בשם יצחק שוויקה, בכיסוי של מורה, והוא נסע לקמישלי והוא ניסה לארגן שם את האנשים. הוא התחיל לקשור קשרים עם מבריחים ולארגן מעפילים.

ב-1943 אברהם עבאס חזר לארץ ואת מקומו מילא גמליאל בעבור.

בתחילה היתה תנועה גדולה של עולים, הן מעירק והן מטורקיה. אנחנו בחאלב באותן השנים, היו ימי ... מאוד פחדנו שלא יהיו פרעות כמו שעשו בעירק ויעשו גם לנו. התארגנו, ובחנות שלי היו מגיעים ידיעות ואני הייתי מעדכן את החברה: תעשו לכם בדלתות משהו חזק, על כל מקרה שלא יהיה. את הבנות היפות אל תתנו להם להסתובב ברחובות. תשמרו עליהן. רק משהו הכרחי. שהבנות תלבשנה תלבושת צנועה. דאגנו שכל הדברים האלה יהיו.

אני זוכר גם שבצחוק הם אמרו שמי יקח את הבת הזאת ומי יקח את הבית הזה. הערבים עצמם.

באותם הימים העלייה דרך הים כמעט והופסקה.

ש. מאירופה אתה מתכוון.

ת. כן, מאירופה. היו באים עולים מאירופה דרך טורקיה לארץ. היה גל עלייה גדול אז הן על ידי מברחים והן על ידי יהודים, הן על ידי שליחים שלנו. באיסטנבול קשרו קשרים עם מברחים שלנו והיו מסתננים ביניהם עולים, פעם 6, פעם 8, פעם 10. אני הייתי מארח אותם. יש לנו מקום בבית כנסת, מקום ענק. עם מזרונים. לפעמים היו נשאים אצלי שבועיים-שלושה, עד חודש. לדוגמה, אבי לקח קבוצה שבתוכה היה מרדכי בן פורת. הם היו 6 חבריה והם נשארו אצלנו בחאלב כשבועיים. אני הלכתי יום-יום והבאתי להם אוכל. לא היינו הולכים למקום אחד לקנות את כל האוכל ל-30-40 איש. הייתי מפזר את החבריה שלי, שבינתיים כולם הלכו לעולמם כמו עזרא ששן, עזרא אלו, נגיב וכל החבריה האלו, כל אחד היה קונה קצת והיינו מארגנים את זה ולפעמים היו אצלנו כ-30 חבריה במקום אחד, ואז אני מתקשר ללבנון ואומר להם: חבריה, יש לי הרבה עולים. תבואו ותקחו אותם. אז היה בא עקיבא פיינשטיין עם מכונית צבאית עם תעודות מזויפות, עם בחור נחמד שקראו לו יצחק, שהיה הנהג שלו. היו מעלים את כל העולים על המשאיות ושולחים אותם.

ש. מי מימן לכם את כל האוכל ל-30 איש?

ת. המוסד לעלייה ב'. השליחים היו נותנים לי כסף ואני הייתי הולך וקונה להם ומביא להם את האוכל.

באותן השנים חילקו ליישוב היהודי בארץ 1,500 סרטיפיקטים מדי חודש. החבריה האלה שהיו באים, וקראו לזה אוריינט אקספרס המזרח התיכוני המהיר. היו מעלים אותם מאירופה ומגיעים לטורקיה, עולים בטורקיה ועוברים דרך חאלב. אנחנו בכל מיני תחבולות הייתי מחזיר עולים אירופאים לתוך הקרונות. היו עושים תחנה בחאלב, כדי להחליף אוכל וכל מיני דברים. אז הייתי מלביש אותם בתלבושות ומציידים אותם באוכל. בכל פעם שהיתה עלייה היו מודיעים לי מתי שהם באים. היתה מביאה אותם חברת "פלתורס" באותן השנים. אחד מהבחורים שעבדו אתו קראו לו שלמה נגיב, שהיה עובד בחברת

"פלתורסי". היה אומר לי: שמע, מחר בשעה 9 בלילה מגיעה רכבת מלאה עולים. תתארגן. יש לי 6-7 חבריה. הלבשתי אותם. כשהם יורדים העולים האלה מתערבבים אתם יחד ושולחים אותם ל...
ניצלתי את ההזדמנות הזאת בדרכים שונות והחדרנו עולים אירופאיים בלתי-לגליים לתוך קבוצות העולים הלגליים ויחד הם הגיעו ארצה בשלום.
מיותר להגיד אבל החנות והבית כמעט לא היה לפרנסה, וזה היה רק לפעילות הזאת. גם בבית היה מרכז קשר לעולים ולמבריחים. לדוגמה, יאני אבידוב לפני שהוא היה בא היה בא אלי ועושה לי איזה סימן והיה הולך רחוק וחוזר ונכנס אלינו הביתה והיינו עושים את הדברים האלה, את המברקים ששלחו.
אני אספר לך סיפור שלא כתבתי אותו.
ש. איך שלחו את המברקים? הרי לא היה לך שם בית דואר, היית צריך ללכת לדואר ולהוציא את המברקים.
ת. היו שולחים לנו מקמישלי במודיעין שמגיעים 10 פחי גבינה, אז הייתי יודע שמגיעים 10 עולים.
ב-1945 אמרו: אתם עבדתם קשה, בוא ניקח אותך לשבועיים חופש לארץ. בוא תראה את הארץ, שעוד לא היית בה. התארגנתי, השארתי מישהו בחנות ונסעתי, באופן בלתי לגלי כמובן. עברנו דרך ... באו חברה מהקיבוץ, קיבלו אותנו ואירחו אותנו יפה. אחרי שבוע ימים שהייתי באשדות יעקב, אומרים לי: זאב, אתה צריך לחזור לסוריה. שאלתי: מה קרה? הוא אומר לי: פתחו שערים חדשים. התנועה החלוצית בעירק פתחה שערים חדשים ואתה חייב לחזור. אמרתי: עוד לא הספקנו לראות שום דבר. אמרו לי: אתה חייב לחזור. חזרתי באותה דרך בלתי לגלית לחאלב שוב ונשארתי בערך 10 חודשים שם. היינו גרים בשוק, ומתקבלים מברקים, שאומרים: מגיע אליך לבן, מגיע לך זה וזה. תשכן שלי אומר לי: אפוא כל הסחורה הזאת? אני אומר לו: אנחנו מוכרים את זה לשוק הסיטונאי. אני הרי לא הייתי בחנות אז בטח הגיעו אליהם כל מיני מברקים לידיהם.
היתה לנו עוד דרך להעביר עולים. מדובר בעולים האירופאים. עם העולים העירקים לא היתה לנו בעיה. היינו עושים להם תעודות זהות אמיתיות, משלמים כסף תמורתם, מביאים

אותם, הם דיברו ערבית יפה, ושאלו אותם: מאיפה אתה, הוא היה אומר: אני מגזירה, אני מקמישלי, אני מפה, אני משם. לא היתה בעיה, הם מדברים ערבית.

ש. זה היה קרוב לגבול העירקי.

ת. כן. ואז לא היתה בעיה אתם. אבל עכשיו מה עם האירופאים? אנחנו לא משתמשים בתעודות זהות לכל אחד. לאחר שהם מגיעים ללבנון, מחזירים לנו את התעודות זהות ויש לנו פטנטים. אנחנו מורידים את התמונה ויש לנו מומחים שהיו עושים כמו חותמת, ומשתמשים בתעודת זהות אחת לכמה פעמים. בכל פעם שלא היתה תעודה, הייתי משתמש באותה תעודה, עד שהייתי רואה שקשה כבר להשתמש בה שוב. אבל מה עושים עם

האירופאים שבאים מאירופה? החבריה שלי, אם זה מוסה, אם זה... זייל, הייתי אומר לו:

שמע, תעלה על מונית, תלך לגרז', תיקח שלושה אתך ותיסע אתם, ב... שזאת עיירה יש תחנת ביקורת. בואו אתי ואני אראה לכם פעם אחת איך אנחנו עושים את זה ואחרי כן תוכל לעשות את זה. לקחנו שלושה חבריה, באנו ל... ואמרתי לחבריה האלה: תעשו את עצמכם ישנים. הבדק אומר להם משהו, והם לא עונים, שותקים. לי היה ספר של סופר מצרי ידוע, והוא שואל אותי: מה זה? מה יש לך? הכנסתי לו 2 שטרות ליד, שוחד, מאה לירות סוריות. אמרתי לו: אתה רואה את הבחור שבא אתי? זה היה במקרה, לפעמים הם נחים ולא שואלים ולא באה אליהם משטרה, אבל במקרה. אני הייתי הכי צעיר ביניהם. הייתי בן 17. למשל המשאית של עקיבא היתה באה ואז הייתי שולח מי שחולה, מי שלא מרגיש טוב, מי שזקן. מעלה את כולם על המשאית, שמים להם לחמניות וגבינה, ואומרים לכולם שאף אחד לא יפתח את הפה שלו, שישתקו עד שמגיעים לאיזה נקודה ואחר כך כבר אפשר להפסיק לשתוק. כל התחבולות האלה, וכל פעם מצאנו משהו חדש לעשות.

אחד הסיפורים המעניינים היה שנתקעה קבוצה של בערך 17-18 איש במדבר והיו חולים, אולי הלכו לעולמם אבל אנשים לא רצו... והיו דברים לא נעימים. ביקשנו את... מורדוך, שהיה איש שעבד אתנו, שהיה סוחר ממולח והיו לו קשרים עם השלטונות. הוא היה יהודי נחמד מאוד ויש לו משפחה פה. הוא היה גר בקמישלי. היה עושה לנו תעודות זהות. היו ויכוחים בינו לבין יוסף קוסטיקה כל הזמן על הכסף ועל כל מיני דברים. קוסטיקה סיכם אתו שעל כל תעודת זהות הוא מקבל 50 לירות סוריות. הוא אמר לקוסטיקה שלא זה לא

מספיק והוא רוצה 100 לירות והוא רוצה פה והוא רוצה שם. מן הון להון עשה להם תעודות זהות והחבריה הגיעו לחאלב.

אחד הדברים הכי חשובים היו שטילפנתי לביירות ואמרתי לאנשי הקשר...

ש. עד כמה שאני זוכר שבחנות שלכם היה לך טלפון.

ת. לא היה לי טלפון.

ש. אז מאיפה טילפנתי?

ת. הייתי הולך לטלפון ציבורי ומטלפן. אני אומר להם: חבריה, יש לי חברים, תבואו ותקחו אותם. היו מריבות. יוסף קוסטיקה בטח כתב בספר שלו את הסיפור הזה. היו מריבות בין קוסטיקה לעזיז מורדוך והוא אמר לו: אני אלשין עליך. אני מרים טלפון לביירות, קיבלו את ההודעה שלי ואמרו שיהיה בסדר. בלילה, בשעה 2 בערך, אני שומע שדופקים חזק על הדלת. אני שואל מי זה, כי לפעמים באים אנשים ואומרים שהם רוצים בקבוק ערק, שקרנים. עקיבא אומר לי: תפתח את הדלת. הוא שואל אותי: איפה הג'מעה? איפה החבריה? לא היו לי טלפונים לטלפן להם, ועברתי מבית לבית ואמרתי להם: לך תעיר את החבריה, הלך העיר אותם, את מי שצריך. אמרתי לחבריה שעבדו אתנו: חבריה, אתם ישנים? זה היה ב-2-3 בלילה. קומו וקחו את החבריה לבית הכנסת. הם העלו אותם על עגלה עם סוסה. על כל אחד שישנה. אתם הולכים איפה שהיתה האוניברסיטה של חאלב, בערך מרחק של חצי שעה. יקחו אותכם משם. תקחו אוכל והכל. ... תעודת זהות. היו 5-6 ... לקחנו 2 ילדים שההורים שלהם ... מילאנו את כל הדברים האלה ויצאנו. זה היה בתקופת הרמדאן, לא היו סוגרים את החנויות, היה פתוח. אחד שאל: מה כל האוכל הזה? מה התכונה הזאת? אני אומר לו: אתה יודע מה? אנחנו עושים אזכרה לאבו דיב, סבא שלי. אנחנו עושים לו אזכרה וזה האוכל בשביל האזכרה. עברנו בשלום.

ש. הייתם צריכים להיות אנשי אילתור, היה צריך לאלתר כל הזמן, להמציא.

ת. מיותר להגיד לך באיזה הרגשה חזרתי לחנות בבוקר בשעה 6, אין יהודים, אין ערבים. הכל היה בסדר. קוסטיקה היה במלון בחאלב, בשכונת ... ששם היו כל המוסכים. באיזה שהיא צורה, עברתי דרכו, זה היה בבוקר, הוא שאל אותי: גם אלה שבאו אתמול? איך עשית את זה? אמרתי לו: עקיבא בא בבוקר לקחת את החבריה שלי, את הדברים, את

האוכל. הוא אמר : אני מפחד מעיז מורדוך, הוא לא תיאר לעצמו... בא אלי עיז מורדוך ושואל אותי : איפה האנשים? שאלתי אותו : איזה אנשים? הוא אומר לי : אלה שבאו אתמול. אמרתי לו : עיז, החבריה נסעו. הוא שואל : איפה נסעו? איפה יוסף קוסטיקה? אמרתי לו : קוסטיקה לא נסע, אבל החבריה נסעו, אבל אני מבקש ממך אל תעשה שום דבר. הוא אמר : אני אעשה, אני אלשין עליו. אמרתי לו : עיז, אנחנו יהודים. אתה רוצה 100 לירות על כל תעודה, אני אתן לך 60. אנחנו נסתדר. בשביל כסף אל תעשה עניינים. הוא אמר : לא, אני לא מסכים. אני אעשה פה ושם. כמה שהתחננתי בפניו, כמה שביקשתי אותו הוא לא הסכים. הלך הבן אדם הזה והלשין על קוסטיקה. תפסו את יוסף קוסטיקה עם החומר שלו עם כל הדברים שהיו לו. לקחו עקבות של מבריתים, כל הדברים שהיו ליוסף קוסטיקה. שמו את יוסף קוסטיקה בנקודת המשטרה, באב אל תארגן. יוסף אמר לי : אני נמצא בפנים, תודיע לאחי, לשלמה שעוד היה שם, שאני נמצא במקום הזה והזהר. בעיתוני סוריה בצהריים, "אל נאביר" ו"אל שאבאק" כתבו שגילו כנופייה שעסקה בהעברת יהודים ממקום למקום. אני ראיתי את זה חשכו עיני. מה עושים? היו לנו קשרים, היו נוצרים שעבדו באל-עם הסורי, ביטחון פנים. אמרנו להם שלקחו את כל החומר. בסופו של דבר שלמה קוסטיקה עשה עיסקה עם איש הביטחון הפנימי הסורי בתאלב ואמר לו : אנחנו נחליף את המסמכים האלה במסמכים אחרים. אמר לו איש הביטחון הפנים : קשה לי להוציא אותם. אמר לו שלמה : אני לא יודע. הביאו את התיק, ישבו, הוציאו נייר, לקחו נייר במקומו, כתבו כל מיני דברי תפילה, מזמור לדוד, שיר השירים, הכניסו את כל הדברים האלה. אחרי שבועיים ירד המתח. קצת חששו והניחו הביאו מישהו מדמשק והשביעו אותו שהוא יתרגם את התיק הזה במלואו, משפט אחרי משפט, מילה במילה. הם לא ידעו עברית הגויים.

אני חייב לציין שלפני שאמשיך לספר את הסיפור ההוא, ששלמה קוסטיקה, אחיו של יוסף, היתה לו תכונה מאוד נחמדה – הוא כל יום רשם ביומן שלו את כל מה שעשה בכל הזמנים האלה, והיה מאוד נחמד. לנו לא היה זמן לדבר הזה, כי פשוט היינו עסוקים בכל מיני שטויות ובכל מיני דברים, אבל הוא הקפיד על זה. הוא רשם ביומן גדול את כל הפעילות שלו בסוריה.

נחזור לסיפור שלנו הקודם. לאחר ששלמה קוסטיקה עשה עיסקה עם הקצין הזה, הביאו אותו והביאו מישו מדמשק והתחילו לתרגם את המסמכים האלה.

ש. בבית המשפט?

ת. לפני בית המשפט, לקחו את הבן אדם הזה ושאלו: תגיד, מה כתוב פה? היתה כתובה שם תפילת שמונה עשרה, שיר השירים. שאלו אותו: מה כל הדברים האלה? הוא אמר להם: תשמעו, אני נוסע ממקום למקום, את הספר הקדוש קשה לי לקחת ואיך אני אתפלל? אז אני כתבתי את הדברים האלה, שמדי פעם אני מוציא אותם ואני מתפלל. אמרו לו: קח 50 לירות קנס וחודש מאסר. קוסטיקה ישב בינתיים חודש וחצי ויצא לשלום. הבן אדם הזה... עבר את המקום הזה, עבר את חאלב וחזר ישר לארץ ובזה הסתיימה אחת הפרשיות החשובות.

אני רוצה לספר עוד מקרה: הגיעה קבוצת עולים, זה היה בימי חיים ענתבי, שהיה בחאלב בשנת 1944.

ש. שהוא הגיע כשליח מהארץ.

ת. כן. הוא הגיע כשליח מהארץ אשר החליף את גמליאל בעבור.

ש. כשליח המוסד לעלייה ב'.

ת. כן. בהתחלה היה אברהם עבאס, החליף אותו גמליאל בעבור, ואת בעבור החליף חיים ענתבי.

ש. אפוא הוא גר בארץ חיים ענתבי?

ת. בחיפה. הוא התאמץ כדי לקשור קשרים עם המבריחים הטורקים יותר מאשר דברים אחרים, אבל באחד הפעמים הגיעה קבוצה של 12-13 בחורים מעירק באותו ערב. בחאלב לא היתה תחנה מרכזית ואלה היו יורדים בגארי, שזה היה מוסך גדול שהיו תונים בו האוטובוסים. הגיעה קבוצת עולים, וזה היה בשעת בין הערביים, בין 5-6 בערב. אני וחיים חיינו שם וחיים אמר להם: אני הולך ראשון והולכים אחרי, ואחד מסתכל על השני שיבואו אחריהם. הלכנו, הוצאנו אותם מהאוטובוס, התחלנו ללכת מבאב אל חארגי אל בית הכנסת, דרך ..., דרך כל המקומות האלה. אנחנו מגיעים לשם, סופרים אותם והנה חסר לנו אחד. שאלנו: אתם מכירים אותו? אומר לי: כן. שאול חמו קוראים לו. הוא היה

איתנו. מה עושים? לא רק חששנו שיתפסו אותו אלא פחדנו על כל הקבוצה שאם יתפסו אותו יחקרו עם מי הוא בא ויעלו על כולם. לקחנו אחד שהוא מכיר אותו ואני וחיים הלכנו לחפש אותו. חזרנו בחזרה לגארז', לבאב אל חארג', והתחלנו ללכת לחפש אותו מבית קפה לבית קפה, ממקום למקום. עברנו פה ועברנו שם, נהיה שעה 9, שעה 10, שעה 11 – ולא מוצאים את הבן אדם. היתה אחריות איך למצוא אותו. באחד מבתי הקפה שאנחנו עוברים לידו, אותו בחור שהבאנו אותו שהוא מכיר את שאול חמו, שיזחה אותו, אמר: הנה הוא, הנה שאול. שאלנו: אתה בטוח? אומר לנו: כן, אני בטוח. והוא קרא לו ושאל ענה לו. הוא הקים אותו ממושביו וחיים שאל אותו: תגיד לי, למה עזבת את הקבוצה והלכת? הוא אמר לו: הייתי שם והייתי חולה, והתייבשתי וראיתי חבריה יושבים ושותים תה, משחקים, חשבתי שאשב שעה אתם ואחר כך אחזור. נתן לו חיים סטירה. אחרי שנים רבות, אחרי 30 שנה, יש לו מסעדה לשאול בשכונת התקווה. הוא מכיר אותי, אני לא היכרתי אותו. הוא אמר לי: אני לא שוכח את הסטירה הזאת שנתן לי חיים ענתבי. אמרתי לו: אבל אתה עשית מעשה לא טוב. הוא אמר: כן, אני עשיתי מעשה לא נכון. עד עכשיו הילדים שלו עוד מנהלים את העסק בשכונת התקווה.

ש. אבל הוא עירקי במוצאו.

ת. כן, עירקי. זאת היתה קבוצה של עולים מעירק.

ש. הדפים שאתה מעיין בהם, הם דפים שכתבת לצורך הרצאה?

ת. לא. הם כתבו. אלה דברים שאני אמרתי אותם. אני הרציתי אותם והם הקליטו

ושלחו לי אותם.

ש. עשו את זה במורשת יהודי בבל?

ת. כן. ב-1993. מרדכי בן פורת קרא לי ואמר לי: עברתי דרך, תבוא ותתן הרצאות.

ש. אתה יכול לספר לי על העניין של הצנחנים הגרמנים במלחמת העולם השנייה בסוריה?

ת. בחאלב היו יהודים שהלכו למכור סחורה בכפרים מסביב לעיר חאלב. היו לוקחים על

הכתף שלהם 10 סוגים של בדים, נוסעים באוטובוס, עוברים ממקום למקום ומוכרים כל

מיני סוגים של בדים.

יש לי חבר אחד ששמו אליהו שמאי. הוא בא אלי באחד הימים ואמר לי שהוא היה באחד הכפרים, חאל אל אסאל. אחד הכפריים שהוא הביא לו את הבד הזה, אמר לו: אני לא יודע, אתה תקנה אותו, אתה תרצה, תעשה אותו. אמר לו: בסדר. תביא. נתן לו את זה. הביא אותו ובא. אליהו בא אלי והביא לי את זה לתנות. אנחנו בזמנו שמענו שיש דבר כזה, אמרו לנו שיש איזה בד, אם תרצו. כלומר, לנו היה ידוע על הסיפור הזה.

ש. מה זה "לנו"? מי זה לנו?

ת. לחבריה שעסקו בהעפלה ובדברים האלה.

ש. על איזו שנה אתה מדבר?

ת. על 1943. העברנו את הבד הזה לידי משתפי הפעולה, היה איזה קצין נוצרי בדימוס, שעבד יחד עם האנגלים והיה איש הקשר שלנו. העברתי לו את הבד הזה, והוא שאל אותי מאיפה הישגתי את הבד הזה, סיפרתי לו שהביא לי אותו בחור אחד ואמר לי שהוא רכש אותו באחד הכפרים מאחד הכפריים שנתן לו את זה. אמר לי הקצין: תביא לי את הבחור. אני רוצה לראות אותו. הלכתי לאליהו שמאי ואמרתי לו: אליהו, נתתי את הבד הזה שהבאת לי למישהו והוא רוצה לראיין אותך. אליהו אמר לי: לא. אני לא הולך. אני מפחד. אמרתי לו: אל תפחד. נתתי את זה למישהו שאנחנו מכירים אותו. מן הון להון הבחור הזה באותו יום, או יום למחרת עזב את סוריה, הוא געלם ממני, הוא ברח לארץ. אמרתי לקצין: אני לא מצאתי את האיש שנתן לי את הבד. הוא פשוט ברח לי ואני לא יודע איפה הוא. אחר כך מצאתי אותו בארץ. הוא אמר לי אחר כך: מה אתה מסבך אותי, אני לא רוצה. הוא פחד. אחר כך נודע לנו שכתוצאה מהמקום הזה, תפסו צנחנים גרמנים שצנחו באותו המקום. כתוצאה מתפיסת הבד הזה הם מצאו את הצנחנים. הקצין הזה שנתתי לו את הבד אמר לי: רצו לפצות אותך. מי נתן לך את הבד הזה? אמרתי לו: איזה בחור יהודי. אבל אין צורך לפצות. אלה אנשים שלנו, הם יודעים שהניצחון של האנגלים בסוריה הוא שלהם. אחר כך סיפרתי לך את הסיפור של דוד עיון, שעקבו אחריו וראו אותו שהוא נכנס לבית ותפסו אותי ואמרו לי: אנחנו מחפשים גרמנים, אנחנו לא מחפשים אותו. הוא היה רק מתעסק בהעפלה, הוא לא התעסק בדבר אחר.

ש. הם חשבו שהוא מרגל גרמני.

ת. כן, הם חשבו שהוא מרגל גרמני, ורצו לעשות מזה סיפור. אז בא הקצין ההוא ובאמת הגן עלינו ואמר להם: אתם זוכרים את הסיפור הזה שהיה לפני כמה חודשים עם כל הדברים האלה, עם הבד וכל זה? זה הבחור שסיפרתי לכם עליו, ואתם רציתם עוד לתת לו פרס באותם הימים. אמרו לו: אם זה ככה, אז זה בסדר.

ש. את הגרמנים האלה תפסו בכפר?

ת. כן. את זה הקצין הודיע לי. הוא אמר לי שתפסו באותם הימים 3 צנחנים גרמנים.

ש. מה היתה המטרה שלהם? הוא סיפר לך?

ת. המטרה של הגרמנים האלה היתה לרגל, לחבל או לעשות את כל הדברים האלה. אבל תראה איך התגלגל העניין, באיזה צורה יפה. הוא רצה למכור לו את הבד הזה, הוא היה מוכר בדים, והוא אמר לו: תחליף לי את זה, תן לי את זה אני אקח אותנו. אליהו שמאי הביא לי את הבד הזה והוא התחרט אחר כך למה הוא הראה לי את זה. אני לקחתי את הבד הזה וגלגלתי את העניין. אחר כך אמרו לי שתפסו את הגרמנים האלה. עד כמה שאני זוכר הקצין אמר לי שהיו שלושה גרמנים, שתפסו אותם בסביבת הכפר.

באחד הימים, בשנת 1944, כשחיים ענתבי היה בחאלב, אומר לי זאב: יש 3 יהודים שנתקעו בכפר אבו לימון, וגדרו, שזה היה שמו של מבריה מוסלמי מובהק של סמים ונשק וכל מיני דברים, והוא בא לחאלב. והוא היה בכל מקום כמו אריה, וגדרו אמר שיש 3 יהודים שנתקעו איתם ותפסו אותם הצירקסים על הגבול. צריך פשוט מאוד לגשת לשם ולתת להם כסף וגדרו יקח אותך. תיסע אתם אתה ותביא אותם.

ש. איפה הם היו היהודים האלה?

ת. הם היו באבו לימון, שזה כפר טורקי בין סוריה וטורקיה, אבל צריך לעבור את הגבול.

ש. בצד הלבנוני?

ת. לא הלבנוני, בצד הטורקי.

ש. מאיפה היהודים האלה?

ת. היהודים האלה מאירופה. הוא בא ודיבר עם גדרו ואמר לו: זה ילך אתך. הוא אמר לחיים: תבוא אתה אתי. אמר לו חיים: לא. אני הייתי אתך בפעם הקודמת והסתבכנו

ונשארתי שבוע ימים ונפגשנו עם ליילה. חיים כתב על זה במחקר... חיים אמר לי: אני
 אשאר בחנות ולך אתה. כמה זה ייקח לך? שעתיים-שלוש. ואני בתור צעיר, ולא יודע אם
 להגיד לו כן או להגיד לו לא, לחציל 3 יהודים – זאת משימה ציונית ממדרגה ראשונה ואני
 אסרב להם? חיים נתן לי 1,000 לירות ואמר לי: קח, ושלם להם כמה שהם רוצים. שאלתי
 את גדרו: מה נגיד להם? בשביל מה אני באתי אתך? לאן אנחנו הולכים? הוא אומר לי:
 אמרתי לך, אני חייב לך כסף, תבוא אתי, ואני אשלם לך את הכסף, תבוא אתי לכפר שלי
 ואני אשלם לך את הכסף. אנחנו נוסעים ונוסעים, לא חצי שעה ולא שעה ולא שתיים,
 ונוסעים ונוסעים ומגיעים לאיזה נקודה, ויש שם נקודת זינדרמה, אנשי משמר. תפסו את
 גדרו ושאלו אותו: מה אתם עושים? מי זה הבחור הצעיר הזה שהולך אתך? הוא אמר להם:
 אני חייב לו כסף ואני לוקח אותו לכפר להחזיר לו את הכסף. אני חייב לו 700-800 לירות.
 והוא משלם 400 לירות עבור מונית כדי לקחת את ה-800 לירות? הוא לא אמר לו 1,000 או
 2,000. נתן לו ביד סכום של שוחד והלכנו. עברנו את נקודת הזינדרמה והגענו לנקודה
 הטורקית. והיה כבר חושך. הוא לא מצא את המקום. הלכנו לעוד מקום ולא מצאנו. הגענו
 איפה שיש צירקסים עם סוסים והוא אומר לו פלוני אלמוני, והוא שואל אם הם מכירים
 אותו, הם אומרים לו שהם מכירים והוא נמצא שם. הלכנו לשם. אני לא יודע מה היה,
 ולקחו את שנינו, אני וגדרו, הורידו אותנו למטה, איפה שהאורווה של הסוסים. פשוט
 מאוד, לקחו את שנינו. הוא שואל אותו: איפה השני? חכה רגע. אני אמרתי "שמע ישראל".
 הנה רק לפני 4 שעות הייתי בחנות שלי והנה עכשיו אף אחד לא יודע עלינו כלום, איפה
 אנחנו נמצאים ומה קרה לנו, ואיך נצא מזה. אני יושב במקום כזה.

ש. כלאו אותכם פשוט.

ת. כלאו אותנו. הורידו אותנו איפה שהסוסים, למטה. אתה לא מתאר לעצמך איזה
 מחשבות עלו לי בראש באותו זמן. אם יהרגו אותנו אף אחד לא ידע. ושם הכל הולך על
 כסף, על שוחד. פתחו לנו ויצאנו. האיש הזה שהוא דיבר עליו ישנו. הוא שאל את גדרו: למה
 לא אמרת לי שאתה בא? התחילו להתווכח ביניהם. אחר כך לקח אותו בצד וכנראה נתן לו
 כסף ושאל אותו איפה האנשים האלה שאנחנו מחפשים. אמר לגדרו: הנה הם פה. 3
 אנשים. הכנסנו אותם למונית, אני וגדרו וחזרנו בחזרה לחאלב. חיים כבר סגר את החנות

- והלך לישון. למחרת אני אומר לו: חיים, מה עשית? אתה לא שמת לב שאני בחור צעיר, אני יכול ללכת עם גדרו? אצלנו אומרים בערבית... זה משהו מפחיד ללכת אתו למקום הזה. הוא אמר לי: אני באמת לא יודע איך זה יצא לי. העיקר חזרת בשלום.
- ש. זה היה משהו שלא היה נעים לעבור אותו.
- ת. זאת הפעם הראשונה שאני מספר את זה, אף פעם לא סיפרתי את זה לאף אחד. סיפרתי לך בהתחלה שבאתי לארץ ישראל בשנת 1945 ואמרו לי שנפתחה דרך חדשה לחאלב ועלי לחזור וחזרתי לשם. אמא שלי קיבלה את כל המברקים על הפחים, על הגבינות וכל הדברים האלה.
- ש. שהם היו שמות קוד למעפילים.
- ת. כן, שמות קוד וכתבי סתר על כל מיני מעפילים, אם זה עירקים, אם זה טורקים, אם זה אירופאים, אם זה כל הדברים האלה.
- ש. וגם לגבי חאלבים.
- ת. גם לגבי חאלב. היה עוד שליח שבא לעזור לשלמה קוסטיקה, אבל אני לא זוכר את שמו. הגברנו את ההעפלה בחאלב.
- ש. אולי יונה כהן?
- ת. לא. יונה כהן ישב אצל לניאדו ולקח עולים לקיבוץ הדתי ואנחנו עזרנו לו. אני מדבר על מישהו אחר שאינני זוכר את שמו, אולי אזכר בו אחר כך.
- במשך 10 החודשים האלה, בין 1945 ל-1946 היו 10 חודשים של פעילות רבה ביותר. קודם כל תנועת החלוץ מעירק שלחה מאות אנשים והתארגנו. הסורים והצרפתים והאנגלים היו במצבים של מאבק ביניהם. סוריה רצתה להיות עצמאית והצרפתים לא נתנו לה והשאירו צרפתים והיתה מין לוחמה והתדירו מרגלים לשלטון וידעו על פעולות וסיכלו פעולות. באותן השנים האלה שהבריטים היו שם העסיקו שתי תברות ישראליות גדולות, 2-3 אפילו, נדמה לי "דיסקין וגוד" ו"סולל בונה" ו"פלתורס". פלתורס עבדה בצורה רשמית שהיא העבירה אנשים עם סרטיפיקטים. אלה הלכו לסלול כבישים ולבנות מבנים לצבא הבריטי. באמצעותם המוסד לעלייה ב' העביר הרבה עולים, קיבל הרבה ידיעות, עשה הרבה עיסקות שוחד, הכל היה לטובת העלייה.

בשנה הזאת האחרונה כמעט הולך להסתיים כנראה הכיבוש הבריטי והזמנים עברו מהר מאוד. היתה התעוררות סורית כל כך חזקה שכל המוסדות האלה התחילו להתגלגל. בא אלי בערב אחד המוכתר סלים ששון ויש לו מברק ביד שהתקבל בדמשק, בערבית, והוא קרא לי אותו בערבית: "זאב חוסני גר במקום זה וזה, מואשם בהעברת יהודים ובפעילות ציונית. נא לתפוס אותו ולהעביר אותו לדמשק בהקדם".

ש. המוכתר הזה היה יהודי.

ת. כן, מוכתר יהודי, סלים ששון שמו. הוא בא אלי וכולו רועד, הוא בא בלילה.

ש. מי הביא אליו את המברק הזה?

ת. את המברק הזה הביא אחד ממשפתי הפעולה שלנו, איש הביטחון הסורי. הוא אמר לו: אני לא רוצה ללכת אליו, אבל תראה מה שקיבלנו. אמר לו המוכתר: אנחנו חייבים ללכת, מה הבעיה? אתה מכיר אותו? יש לו חנות, יש לו בית. מחר בבוקר, ירחם השם, למה עכשיו? מה קרה?

אני מספר לך את הדברים האלה שקרו לפני כ-50 שנה כאילו קרו היום. אני הייתי בן יחיד. רק אני ואמא שלי. לא היה לנו עוד מישהו אחר. מסרתי את מפתחות החנות שלי לבחור אחד, נתתי לו את המפתחות של הבית. באתי לאחותי ואמרתי לה: קחו את כל מה שנשאר בבית עוד הערב. היתה לי אחות בחאלב.

ש. שכבר לא היתה גרה בבית.

ת. לא. היא היתה גרה במקום אחר לגמרי. באותו ערב עזבתי את הכל ונסעתי לביירות, שהיה מקום פתוח, לא כמו עכשיו שנמצאים הסורים. בביירות היתה פועלת רשת מודיעין גדולה לטובת ישראל. בכל פינה היה לנו מישהו שהתעסק בכל הדברים האלה. עזבתי את הכל כפי שאני מספר לך והגעתי לביירות. לקחתי אתי רק מה שאפשר היה לקחת, את הדברים האישיים שלי, כי פחדתי. אני מודיע לך שאם יעשו שלום עם סוריה אני על אדמת סוריה לא אדרוך, ולא אחזור לשם בשום פנים ואופן. תאר לעצמך אם היו תופסים דברים כאלה. במקרה נתפסה קבוצת עולים באותו חודש, אז היינו חייבים להישאר בביירות 3-4 שבועות עד שיסדר לנו לעלות לארץ. זה היה ב-15.9.1946.

ש. זה התאריך שבו העפלת לארץ.

ת. כן. העפלתי לארץ. באתי ארצה ב-1946. עבדתי בכל מיני עבודות. פתחתי חנות בשוק הכרמל לחלק מסמכים. לפני הרבה שנים היו תעודות למזון, והייתי מרוויח הרבה כסף באותן השנים, עד שיום אחד הלכתי לשם והיו פרעות. זה היה בהמשך רח' קלישר בתל-אביב, בשוק הכרמל. ראיתי את החנות סגורה עם מנעול. אני פותח ואני רואה שפתחו את החנות ולקחו את כל מה שאפשר היה לקחת. זאת הייתה חנות מכולת. יעקב רופא היה בא אלי במשך שנים רבות. אתה מכיר אותו?

ש. השם מוכר לי. הוא חיפאי.

ת. הוא ממשפחת רופא מחיפה. אחיו היה סגן ראש העיר בחיפה, משה רופא. יעקב רופא היה אחראי על הקליטה בוועד הפועל של ההסתדרות. ש. אליו התכוונתי. זה האיש שהיה מתחת לעבאס.

ת. לא מתחת לעבאס. היה לו תפקיד אחר. אנחנו נעזרנו בו בקליטת העלייה בהרבה דברים. הוא סידר הרבה אנשים. התקשר עם חברות, התקשר עם כל מיני מקומות ומצא עבודה לעולים, ונתן עזרה, ועשה את כל הדברים של הקליטה מהתחלה ועד הסוף. נחזור לסיפור שלי. באתי לחנות וראיתי שלקחו מהחנות הכל, ואמרתי שלא כדאי לי לקחת את המעט שנשאר, כמה פחים וכמה דברים והשארתי אותם. זה היה ב-1948. ואז נקראתי ללכת לצבא. התגייסתי לצבא. גויסתי לחיל המודיעין. גם פה היה לי מה לעשות בצורה המעוררת כבוד. אני יודע ערבית על בוריה.

ש. זה באשר לפרק הזה. יש עוד הרבה שאלות שאני אשאל אותך.

קודם אמרת לי משהו שלא יהיה שלום עם סוריה.

ת. אמרתי שאם יהיה שלום עם סוריה, אני לא אלך לבקר שם.

ש. בגלל אותה...

ת. בגלל שאני יודע מה שאני עשיתי שם, יש לי פשוט פחד. אני יכול להיות בסוריה כמו סורי לכל דבר. אני יכול לדבר כמו כולם ויותר מהם. אני יודע לקרוא בקוראן וכל הדברים האלה. אבל בגלל כל מה שעשיתי, ונכון שעברו 55 שנה, אבל...

אני רוצה להגיד לך דבר אחד : למרות שלא תודרכנו כמו שמתדרכים את הסוכנים, איך להשתמש בכתבי סתר, איך לפענח קודים, איך לזייף תעודות. לא תודרכנו בכל הנושאים האלה. את כל הדברים האלה עשינו אותם ועשינו אותם בצורה יפה וטובה שהביאה כבוד למפעל הזה.

ש. עשיתם את זה בזכות האינטואיציה האישית שלכם, ההיגיון שלכם.
ת. גם כתבי הסתר, גם השמות של האנשים, וגם הפעילות המהירה שהיתה. לא שאלו שאלות, כשקראתי לחבריה ואמרתי להם : חבריה, לכו תביאו את העולים. אמרו : לילה, חושך. אמרנו : לא משנה, תביאו עגלות, תעלו אותם. הבן אדם הזה רוצה לפנות בוקר, לפני זריחת השמש, הוא רוצה לנסוע. יש לו תעודות שהוא חייב להעביר אותם לפני הזמן. אתה מתאר לעצמך מה זה להיות בחאלב, ורק לתדלק בדרך ולהגיע לאחד הקיבוצים?
ש. זה מאות קילומטרים.

ת. כ-400-350 קילומטרים עד שמגיעים. בבוקר מקבלים את הידיעה שהחבריה הגיעו בשלום וזאת היתה ההרגשה הכי נעימה שיכולה להיות.

ש. דרך אגב, את הקשר עשיתם באמצעות טלפון?
ת. כן, באמצעות הטלפון. לפעמים גם שלחנו מברקים. הייתי הולך לדואר ושלחתי מברקים.

ש. והעניין של ההגעה בשלום של הקבוצה, איך הייתם מקבלים את הידיעות?
ת. היו לנו דברים מוסכמים בינינו. לא היו אומרים : הם הגיעו בשלום. היה אומר לי איזה משפט אחר. היה מבטא את העניין.

ש. היית מתקשר לביירות?
ת. כן. הייתי מתקשר לביירות. אני רוצה לספר לך את זה אחרי כמה שנים, שמי שלא מכיר לא יודע. המשטר הסורי זה לא כמו המשטרים האחרים. קודם כל הם אנשים חכמים ולא טפשים. הם קולטים כל דבר ודבר. איך הצלחנו, על כולם אני מדבר, על כל השליחים שלנו, אם זה שלמה קוסטיקה, אם זה יוסף קוסטיקה, גמליאל בעבור, חיים ענתבי, יאני אבידוב – איך הצלחנו באותה תקופה בזמן מלחמת העולם השנייה, להביא כל כך הרבה יהודים. ובנוסף לזה שעברו דרך חאלב, גם הצלחנו להביא את יהדות חאלב ויהדות דמשק,

כולם עברו לפני הקמת המדינה. נשארו שרידים. בחאלב היו לפני מלחמת העולם, בשנות ה-40 ומשהו, כ-20 אלף יהודים. זה המון. בממדים של היום זה אולי לא כל כך הרבה, כי אנחנו רואים שמהעלייה מרוסיה באים 300-400 אלף, אבל באותן השנים לפי הגודל של הארץ, לפי זה כל קבוצת עולים של 20-30 עולים זאת היתה ברכה. באיזה שמחה היינו מתקבלים בקיבוצים. היינו מקבלים את פרוסת הלחם והמרגרינה והריבה והשמחה היתה גדולה.

הייתי בצבא בחיל המודיעין. המשכנו את העבודה הציונית. בסוריה הייתי בתלמוד תורה ולא למדתי במקומות אחרים, אבל ההישגים היו מרשימים. זה המשך הפעילות הציונית שהיתה לנו קודם.

ש. ראיתי את כל התעודות שלך שמאוד מרשימות. דרך אגב, תרשה לי לצלם את כל מה שיש לך. אבל לא זאת הנקודה עכשיו. אני מבקש עכשיו להתמקד יותר בענייני הקליטה. אמרת לי שהגעת ארצה. העבירו אותך בדרך של העפלה. לאן הגעת?

ת. בהתחלה שהגעתי היה לי מישחו כאן שגרנו אתם, זה היה בשוק הכרמל.

ש. לפני שאתה מגיע לשוק הכרמל. אתה עברת את הגבול עם קבוצה באמצעות מברית. ת. נכון.

ש. הגעת לאיזה קיבוץ?

ת. הגענו לקיבוץ כפר גלעדי.

ש. מה עשו אתכם שם?

ת. קיבלו אותנו וכיבדו אותנו באוכל. ישנו שם ולמחרת העבירו אותנו לחיפה.

ש. לפני שהגעת לחיפה, מה עשו אתך בקיבוץ? עברת תהליך של רישום? קיבלת איזה תעודת עולה?

ת. לא. יכול להיות שרשמו אותנו, אבל תעודת עולה קיבלתי כשהגעתי לתל-אביב. יש לי תעודת עולה שאותה כתב לי יעקב רופא, החאלבי שהיה בחיפה מתחת לאברהם עבאס. הוא ישב בוועד הפועל של ההסתדרות. הוא איש חיפה אבל היה נוסע מחיפה לתל-אביב כדי לעבוד בוועד הפועל בתל-אביב, שהיה ברח' אלנבי 111, שהיום זה המשביר המרכזי. גם אברהם עבאס ישב באותו מקום.

עברנו דרך הסוכנות, שהיתה ברח' העלייה. שם קיבלנו סידור ראשוני, שכלל מיטה ומזרון, שמיכות ודברים כאלה.

ש. החליפו לכם בכפר גלעדי את הבגדים שייראו ארץ-ישראליים או משהו כזה, והעבירו אותכם במשאית או באוטובוס?

ת. העבירו אותנו במשאית שלא היתה גלויה. העבירו אותנו לחיפה.

ש. למי בחיפה? איפה בחיפה?

צד ב'

ש. אתה זוכר את שמו של צימרמן מהחסתדרות בחיפה?

ת. כן. היה בזמנו עובד בסוכנות בחיפה בשם שילוח?

ת. שלוח.

ש. הוא היה מקבל את העולים. אבל בנו טיפל יעקב רופא, בתל-אביב. אני קיבלתי טיפול גם מאברהם עבאס. הוא עשה מאמצים למעני.

היה משהו מצחיק שכשבאתי ליעקב רופא, חיים ענתבי כתב לו מכתב: ידידנו זאב חוסני צריך להגיע לארץ. ויעקב רופא, היה בדרך, והוא אומר לי: אני צריך המלצה מחיים ענתבי עליך, זאב חוסני? אנחנו לא מכירים מי אתה?

ש. מאפוא הוא הכיר אותך?

ת. הוא שמע מכל העולים שהיו באים והיו שואלים אותם: מי הביא אותך לכאן? היו מספרים: דיב חוסני הביא אותנו, הוא שלח אותנו. חיים ענתבי ויעקב רופא היו גיסיים, הם היו נשואים לשתי אחיות. אז יעקב רופא אומר לי: אתה צריך המלצה מחיים ענתבי? הוא רצה לעשות עלי רשם שהוא מטפל בי. אמרתי: אני יודע?

ש. יעקב רופא היה נוסע יום יום מביתו בחיפה לוועד הפועל בתל-אביב?

ת. יום-יום היה נוסע ומטפל בעולים, ועבד עם כל הלב בקליטה. זה היה בגשמה שלו. הוא עבד בקליטה של יהודי סוריה. בין העירקים יש לו כל כך הרבה ידידים. הוא היה פונה לזה והמלצה לזה. הוא היה עובד בצורה לא רגילה. לי עזרו גם שקיבלתי את השיכון, את הבית הזה בזמנו, שהיה בו חדר אחד. בנו דירות של 2 חדרים וחילסו אותם ל-2 משפחות. היה

מאמר ב"הארץ" עליו.

- ש. זה הבית שאתה גר בו היום.
- ת. כן.
- ש. באיזה שלב נתנו לך את הדירה הזאת?
- ת. אני קיבלתי את החדר אחרי 6 חודשים. היינו אני ואמי.
- ש. אמא הצטרפה יותר מאוחר?
- ת. לא. היא הגיעה יחד אתי. סיפרתי לך שנתקבלה הודעה שאני פעיל ציוני וכי ואז לקחתי את אמא שלי ונסענו ללבנון ומשם עברנו והגענו לארץ והתקבלתי כאן.
- אספר לך סיפור יותר מעניין: משנת 1950 עד 1954-55 הייתי מזכיר מפלגת העבודה במעברת חולון. היה לנו מועדון של המפלגה והייתי הולך ואוסף אנשים. גם לי היה חלק בקליטה. זה היה סיפור מעניין. בזמנו היתה מפא"י והיתה אחדות העבודה. אברהם עבאס היה שייך לאחדות העבודה והיו מריבות בינו לבין מפא"י. אני הייתי מזכיר המפלגה ובערב הייתי נוסע באופניים מביתי למעברה בחולון.
- ש. איך קראו למעברה?
- ת. מעברת חולון. זאת היתה מעברה מוכרת, היו בה כ-20 אלף עולים, בעיקר עירקים היו שם. כל העלייה שהביאו בזמנו שמו אותם בבדונים ובפחונים באותם השנים. אז היה לנו קשר עם לשכת העבודה. שלחנו אנשים ללשכת העבודה. בזמנו היו עבודות דחק ושלחנו אנשים לעבוד בהם.
- ש. כמה עולים מסוריה היו במעברה?
- ת. לא היו עולים מסוריה במעברה. הסורים לא ישבו במעברה. הסורים תמיד או שהלכו לשכונת התקווה או לשוק, וכל אחד נעזר במשפחה שהוא הכיר. רק העירקים היו במעברה.
- ש. אבל בשלב מסוים הגיעו גם סורים לחולון.
- ת. נכון, הגיעו סורים לחולון, אבל מעטים מאוד ישבו בצריפים בשכונת גיסי כחן, אבל לא הרבה.
- ש. כמה היו שם?
- ת. אולי 20-30 משפחות. לא יותר.

- ש. היית בחולון בעיקר.
- ת. נכון.
- ש. באיזה שנים היית שם?
- ת. כמזכיר המפלגה הייתי ב-1951 עד 1955.
- ש. אז למה אתה לא היית נציג העדה הסורית לצורך בחירות אזוריות או בחירות לכנסת או משהו כזה, אם היית מזכיר המפלגה?
- ת. אני הייתי בצבא קבע.
- ש. ויחד עם זה היית גם מזכיר.
- ת. כשהייתי בצבא הייתי במזכירות המפלגה, שזה הגוף הכי עליון שהיה בכל הדברים האלה, אבל לא נבחרתי אף פעם כי היה אסור לי, אבל הייתי במזכירות כ-20 שנה והייתי מקובל על כולם – גם על האשכנזים וגם על אנשי עדות המזרח. תמיד צורפתי למזכירות והייתי חבר מזכירות המפלגה במשך תקופה ארוכה. מפא"י שלטה בחולון 50 שנה, רק פעם אחת הליכוד ניצח בבחירות, וזה הכל.
- ש. עכשיו בראשות העיר עומד גם איש מערך, מוטי ששון.
- ת. כן. גם הוא חאלבי. הוא יליד חולון.
- ש. זה ביחס לפעילות שלך בנושא קליטה, אבל מעניין אותי יותר הכיוון של יהודי סוריה. סיפרת לי על 50 משפחות שגרו במעברת ג'סי כהן בשנות ה-50 הראשונות.
- ת. היו שם 20 משפחות שהגיעו לארץ ב-54-1953 ואחר כך ב-1960, והיו במעברת ג'סי כהן.
- ש. הם ישבו שם בצריפים?
- ת. כן.
- ש. עד כמה שאני יודע הם לא נשארו שם הרבה זמן.
- ת. לא. הם לא נשארו הרבה זמן. אני מכיר למשל שתי משפחות – לניאדו – שהם נסעו לארה"ב. חלק מהם עברו לשיכונים בתוך חולון.
- ש. כמה זמן הם היו בארצות הברית?

- ת. ישבו כ-5-6 שנים במעברה.
- ש. יוצאי סוריה ישבו במעברת גיסי כהן מספר שנים?
- ת. כן. הם לא ישבו בבדונים ובפחונים של מעברת חולון אלא בצריפים במעברת גיסי כהן.
- ש. זאת נקודה מעניינת, כי זאת הפעם הראשונה שישבו משפחות סוריות במעברה.
- ת. היו שם משפחת לניאדו, משפחת כהן שיש לו 5-6 ילדים, משפחת הללי. אלה שאני זוכר. היתה גם משפחת בגדדי. הם ישבו כמה שנים בצריפים של מעברת גיסי כהן.
- ש. אני מבין שהם באו בשני מחזורים. ציינת מחזור אחד ב-55-1954 ומחזור אחד בשנת 1960.
- ת. נכון. הם ישבו בצריפונים עד שהסתדרו. הצריפונים הם לא העיקר כפי שהבדונים והפחונים, שבהם התנאים היו מאוד ירודים. אבל בצריפונים אפשר היה לסבול. היתה לכל אחד חלקת אדמה, היתה גינה, והיה נחמד.
- ש. הם הקימו שם גם בית כנסת לעולי סוריה?
- ת. לא. היה בית כנסת לאנשי המזרח במקום הזה. אנשי סוריה בחולון הקימו בית כנסת ב-49-1948 בתוך דירה, בשיכון הוותיקים בחולון. יעקב רופא עבר מחיפה לחולון, זה היה בערך בשנת 1954, ובזמנו הקימו בית כנסת שקראו לו "מגן דוד". אחר כך בנו להם בית מפואר שגם כן נקרא "מגן דוד", על שם ארם-צובא-חאלב.
- ש. עמותה.
- ת. כן. יש בית כנסת מפואר כזה בחולון, ברח' הופיין.
- ש. אני אגיע לשם, כי מעניין אותי לראות את בית הכנסת, מי מחזיק אותו, מי האנשים המרכזיים.
- ת. אני מוכן לקחת אותך לשם וזה יעניין אותך מאוד.
- ש. אני מבין שאחרי כמה שנים הם עוזבים את המעברה. כשהם היו במעברה, מי טיפל בהם מהבחינה של קשיים כלכליים, עבודה, קופת חולים?
- ת. לגבי אלה שגרו בצריפונים הם היו תחת טיפולם של המוסדות הרגילים, אם זה
- ה'ס'ק'א או א'ח'כ'ים. ב'ע'ג'י'ר ה'ל'ו'ן ה'י'ר'ה א'ל'ו'י א'ל ג'ס'ק'א. ה'י'ר'ה א'ל
ג'י'ל א'י'ר'ה ש'י'ן ←

חוסני דיב
לגא
קזיסק

לסוכנות ובו ישב משה שניצר. הוא היה איש חזק, בעל דרישות והוא היה משתדל. הוא היה

מנהל המעברה מטעם הסוכנות היהודית.

היה לנו גם איש שטיפל ביהודי סוריה לאורך כל השנים האלה, משה ~~משה~~ ^{משה} שישב ברח' קפלן 17 בסוכנות היהודית. ועם כל פנייה או משהו שקשור ליהודי סוריה באו אליו, והוא שלח שליחים, והוא נתן להם כל מיני דברים, הוא דרש מהמוסדות. משה ~~משה~~ ^{משה} היה נציג העדה הסורית בסוכנות היהודית עד לפני 10-15 שנה, כשהוא יצא לפנסיה.

ש. כשאתה אומר הנציג של העדה הסורית, מה זאת אומרת? הוא נבחר או שהוא מונה על ידי הסוכנות?

ת. הוא עבד בסוכנות ומאחר שהוא היה גם איש ההעפלה, הוא היה בדמשק והוא מוזכר בכל הספרים שאתה קורא אותם, משה ~~משה~~ ^{משה} שקורי מלבנון. אתה מכיר את השם הזה?

ש. כן. הייתי אצלו גם.

ת. משה ~~משה~~ ^{משה} היתה לו חנות. הוא היה ציוני והיה פעיל.

ש. אתה מתכוון שהיתה לו חנות בדמשק.

ת. כן, בדמשק. גם עליו היתה הלשנה ועמדו לאסור אותו והוא בא לכאן ולאחר כמה שנים נכנס לעבוד בסוכנות היהודית ועשה רבות למען העלייה מסוריה.

ש. כשאתה אומר עשה רבות, אתה מתכוון שיותר מבחינת הפניה למקומות מתאימים.

ת. בעניין זכויות, הפניה, תיווך בין המוסדות, אם באו אליו אנשים שאין להם כסף ושרכושם אבד. הוא עשה מאמצים לתת להם סל קליטה מתקבל על הדעת. הקליטה של הסורים היא מאוד קלה. הם באו כיודעי עברית.

אספר לך סיפור יותר מעניין: היחידה שלי בחיל המודיעין היינו במקומות שקוראים להם

קודש הקודשים. אם היה למשל מישו ממזרח אירופה או ממקום כזה היה צריך לעבור

שנה-שנתיים עד שהכניסו אותם לעבוד שם. אצלנו הסורים, אני הכנסתי כמה אנשים

ליחידה. עכשיו הם בפנסיה. הכנסתי את בן אחותי ועוד מישו. אחרי חצי שנה כבר היחידה

שלנו... לפעמים עוברים 10 שנים שלא נותנים לאנשים להיכנס ליחידה הזאת. יש ביניהם

סימפטיה. ולא רק זה, אתה רואה עולה חדש, אתה בא לדבר אתו והוא מבין עברית ויודע

על כל מה שנעשה בארץ. תן לו לקרוא ולתרגם לך מערבית והוא מתרגם מעולה. אתה רואה יהודי כזה וזה שווה, שאתה לא יכול להאמין לזה. אמונתי בכוחי. לא היה להם שם משהו. עד היום יש שם עוד עובדים גם מדריכים וגם בתפקידים אחרים בחיל המודיעין. וזאת נקודה מאוד חשובה. הם ידעו כל פרט שיכול להיות. אם אפשר היה לספר לך הייתי מספר לך. דברים מאוד חשובים. למרות שהם היו עולים חדשים כבר נכנסו למקומות כאלה. ש. בתפקידי מפתח במודיעין אצלנו.

היום ריאיינתי אדם בשם רחמים כהן, שהוא סוכן ביטוח מרחי יפו-תל אביב והוא גם דמשקאי, אבל במקור הוא נולד בביירות, והוא סיפר לי שיעקב רופא שעבד בוועד הפועל, הוא יודע שהיה לו תפקיד לגייס למודיעין כל מיני תפקידים מודיעיניים, המוסד וכל מיני דברים כאלה, אנשים מסוריה-לבנון. זה נכון?

ת. יעקב רופא לא היה מגייס. אפשר להגיד שאולי רחמים כהן הבין את זה ככה. היר באים אנשי המוסד ליעקב רופא ושואלים: למי אפשר ללכת ולגייס אותנו? אז יעקב היה אומר להם: יש בחור כזה וכזה, אתם יכולים ללכת אליו. אבל הוא עצמו לא גייס. הוא המליץ על אנשים מסוימים – זה יכול להתאים וזה יכול לעשות. היו ליעקב חברים באותן השנים שיכלו לעשות את הדברים האלה. היה לו חבר אחד שהיה איש מוסד, שקראו לו סמי מועלם.

ש. סמי מוריה. אליו אני מתכוון.

ת. כן, סמי מוריה, עכשיו הוא עורך-דין. הוא גמר עם העבודה במוסד, והוא עורך-דין פרטי. הוא היה חבר טוב מאוד עם יעקב רופא. יעקב נפטר כבר לפני 15-14 שנה. הבנים שלו מתפללים כאן בבית הכנסת. הוא היה בין המייסדים של בית הכנסת.

ש. יעקב רופא חיבר איזה ספר על הפעילות שלו?

ת. לא. מוצאו מכפר קטן ליד חאלב, על גבול טורקיה. הוא נכנס לעבודה הזאת בסוכנות שהיתה מאוד מתאימה לו והוא הצליח בתפקידו. הוא היה איש שיחה נעים. כולם אוהבים אותו וזוכרים אותו לטובה בגלל פשטותו. הבית שלו היה פתוח לכולם. היו באים אליו לשחק פאולה, שזה שש-בש.

- ש. איך יעקב רופא קיבל את התפקיד הזה בוועד הפועל של ההסתדרות?
- ת. הוא התחיל כפקיד קטן. בגלל הפעילות הציבורית שלו גם במפלגה אז זה קידם אותו לדברים שיכול היה לעשות. כשהיתה העלייה מסוריה הוא תרם רבות.
- ש. אתה מתכוון לשנות ה-50.
- ת. בשנות ה-50, 60, 70, 80. רק ב-1985 הוא פרש מהסוכנות. כשכוחה של ההסתדרות ירד כבר...
- ש. אמרת לי שבשנות ה-50 המוקדמות היתה מעברת חולון ואתה איש צבא קבע וגם עבדת שם. בענייני קליטה של הסורים היתה עוד פעילות שבה עסקת?
- ת. לא היה משהו מיוחד. לא היו סורים במעברת חולון. כולם היו עירקים. אנחנו התעסקנו רק בנושאי המפלגה. היה צריך למלא שאלונים, לבוא להרצאות, לבוא לבחירות, שכולם יבחרו. אני הזכרתי את משה שניצר. אם היתה לי איזו המלצה, הייתי ניגש אליו והוא היה עוזר לי. אנחנו עזרנו אחד לשני.
- ש. הבנתי שהיית במשך הרבה שנים, במשך 32 שנה, יחד עם הפעילות שלך בחאלב, במוסד לעלייה ב' של ההעפלה, וגם לאחר מכן במודיעין ולאחר מכן במוסד. כל הדברים האלה יחד הצטברו ל-32 שנה. כלומר, מתי יצאת לפנסיה?
- ת. בשנת 1976. הייתי בן 50. אחר כך עבדתי במרכז השלטון המקומי, ברשויות הערביות.
- ש. במסגרות האלה, כשעבדת במשך כל התקופה הזאת, היתה לך נגיעה לעולי סוריה, לארגונים של יהודי חאלב?
- ת. אני חבר במועצה של המורשת ליהודי סוריה, ארם-צובא. לפני כשבועיים עשו כנס בעמותה של ארם צובא וארם נהריים והיו כמה פרופסורים. היה יום עיון בנושא "קשר בין שתי הקהילות מבחינת הרבנים ובחינות אחרות בין ארם צובא וארם נהריים". היה בין משתתפי יום העיון מנחם ידיד, היה מרדכי בן פורת. היו כ-50 איש מיהודי סוריה בתוך העמותה. בין הדוברים היה מנחם ידיד. אחר כך היה פרופסור אסף מאוניברסיטת חיפה. הוא עירקי. הוא סיפר לנו על הקשר בין שתי העדות, על הקשר בין הרבנים. הוא סיפר על חכם משה טוויט^{6/} ועל חכמים אחרים.

- ש. הקשרים שהיו בסוריה.
- ת. הבסיס של ארם צובא וארם נהריים היה מאוד הדוק. כתבו ספרים ביחד. היה קשר מאוד הדוק.
- ש. קשר תרבותי.
- ת. כן.
- ש. הוא נמשך גם בארץ הקשר הזה?
- ת. לא. הכנס הזה היה מעין עלייה במדרגה כדי לחדש את השר הזה פה בארץ. יש בית של העמותה באור יהודה, בית לתפארת, של העירקים, ויש בו אוסף של ספרים וכל מיני דברים. תשאל על זה את מנחם ידיד והוא יעזור לך ברצון.
- ש. בכל השנים האלה, בשנות ה-60, ה-70, ה-80 – היית פעיל בארגון חוץ מאשר בעניין של המורשת. אני מתכוון לפעילות ממש. הרי הגיע עולים מסורה, למשל ב-1992.
- ת. לא. לא הייתי פעיל. רק שמרתי על קשר עם כל הדברים האלה. אל תשכח שגם הגול משפיע. למשל, התפניתי יום אחד והלכתי להרצאות והיה מאוד מעניין. אם זה מוקלט זה היה יכול להוסיף לך דברים שלא שמעת עליהם. זה היה מאוד מעניין. תשמע את הדברים ותתרשם בצורה מאוד מכובדת. יש שם שמות של רבנים, של מקורות. זה היה ממש מעניין. זה היה לפני שבועיים בערך.
- ש. יש לי שאלה אחרת והיא לגבי העובדה שהיית פעיל בהעפלה, האם הועילה לך, זאת אומרת השלטונות או המנהיגים של אנשי אותה תקופה באו לקראתך, הכירו לך תודה, נתנו לך משהו?
- ת. אני לא מבעלי דרישות מיוחדות. לא עשיתי את מה שעשיתי בגלל התעודות וכל הדברים האלה. לא היה לי צורך בהם. למשל כשהכירו לי בצבא את התקופה הזאת שבה עסקתי בהעפלה, אני יודע שאברהם עבאס ברצון נתן לי אישור על כך. זה נחמד שהכירו לי שהייתי איש פעיל. נתתי את זה לצבא ונתנו לי את התעודה הזאת של ההעפלה. היה לי שירות ביטחוני בשירות ההעפלה ומ-1.11.1941 עד 15.9.1946, שזה יום העלייה שלי ארצה. הכירו לי בתקופה שבה הייתי איש פעיל בהעפלה. אין לי דרישות מיוחדות. יש פעילים שכל הזמן אומרים: אני עשיתי ומגיע לי. אנחנו עשינו וההנאה שלי היא שכשאני קורא את

הדברים, כשאני מספר אותם ואני מיום ליום מתפעל. הילדים שלי, הבנים והבנות, כל אחד עם משפחתו. הצלחנו בתקופה הזאת לעשות דברים חשובים לכולם.

ש. כמה ילדים יש לך?

ת. 5 ילדים. את כולם גידלנו פה בבית הזה. כולם התחתנו. יש לנו 13 נכדים.

ש. יש לי שאלה שקשורה לפעילותך המפלגתית. הבנתי שמאחר והיית איש קבע לא היית יכול להיות נבחר וכו'. אבל אני יודע על מנחם לוזייה, שבתקופה מסוימת כשהיה בקיבוץ אפיקים וכשהוא הגיע לשכונת התקווה להיות שם הנציג של מפא"י בבחירות, נדמה לי שהוא היה גם מועמד לבחירות לכנסת. אתה יכול קצת לפרט על זה?

ת. יכול להיות שהוא היה מועמד, אבל התנאים בשכונת התקווה השתנו מאז שנת 1965, מאז שנות ה-70. בשכונת התקווה הרוב היו סורים, חאלבים ודמשקאים. רובם היו מדמשק וחאלב. גם החנויות. רובם עברו לחולון. קנו שיכונים, קנו בתים ועברו משכונת התקווה, ובמקום אלה שעזבו את שכונת התקווה החליפו העירקים שעלו מזמן ובגלל העבודה באו לגור בשכונת התקווה. זאת אומרת, ההשפעה הסורית שפעם חשבו בימי מפא"י שיש לסורים משהו להגיד בשכונת התקווה כבר נעלמה. מנחם לוזייה ז"ל אם היה בא עכשיו לשכונת התקווה אף אחד כבר לא מכיר אותו, אין כבר עם מי לדבר.

ש. אבל אני מדבר על שנות ה-50, אולי ה-60.

ת. אז היה למנחם לוזייה משהו להגיד בשכונת התקווה, וגם ליוסף קוסטיקה. אברהם עבאס שעוד היה בחיים, היה להם משהו להגיד. יש רחוב בשכונת התקווה על שם אברהם עבאס. היה להם מה להגיד, כי השכונה היתה מאוכלסת על ידי אנשי סוריה.

ש. אני קושר את העובדה שמנחם לוזייה היה איש מפא"י והוא בא לשם ואני לא זוכר באיזה בחירות, אולי ב-1956, בכל אופן משהו בשנות ה-50, כך בתו יהודית מספרת לי, שהוא בא כנציג מפא"י בשכונת התקווה לצורך הבחירות. זה נכון?

ת. כן, אני זוכר דבר כזה.

ש. אתה זוכר פעילות מיוחדת?

ת. אני זוכר שבקרוב יהדות סוריה, מנחם לוזייה היה בין הבכירים. לדוגמה, עכשיו ישנו משה ששון, שהיה שגריר ישראל במצרים, שהוא גם יליד דמשק. עד לפני מספר שנים,

כשעוד היתה יהדות סוריה, היינו עושים כנסים והיו באים מנחם לוזייה, משה ששון וכל החברה האלה, כי אלה היו בין החלוצים שבאו לארץ – משפחת לוזייה, משפחת קוסטיקה. היה להם מה להגיד. כיבדו אותם עד זמן מסוים, כשהם כבר לא יכלו להיות פעילים. אבל בכל פעם, אם אתה מדבר על שנות ה-50 ועל 60 ועל 70 – בוודאי שהם היו הראשונים והבכירים.

אני זוכר שאפילו הכניסו את מנחם לוזייה באחת הרשימות לכנסת. אני זוכר דבר כזה. זה היה בשנות ה-50 או ה-60, משהו כזה.

ש. ממך אישית לא ביקשו לסייר בין הקהילות השונות של יהודי סוריה בארץ לצורך הפעילות המפלגתית?

ת. מי ביקש?

ש. אנשי המפלגה, הבכירים במפלגה. כי אתה היית חאלבי ולוזייה היה דמשקאי. לא ביקשו מכם לעשות מה שנקרא סיור כתובות לצורך המפלגה בקרב יהודי סוריה? ת. לדוגמה, בבחירות האחרונות יש לך את מוטי ששון. כשסיפרתי לך על המוכתר שבא וסיפר לי בסוריה על המברק שמאשימים אותי כפעיל ציוני, זה היה אביו של מוטי ששון, ששמו היה סלים ששון. למוכתר סלים ששון היה כתב ערבי מעולה. הוא עזר לנו גם בכתיבת תעודות זהות, שסיפרתי לפני כן. הוא חאלבי. הוא היה המוכתר שלנו. הוא היה מוכתר אמיתי, שהשלטונות הכירו בו. מוטי ששון נולד בארץ. הם גרו 20 מטר מהבית שלנו, ברח' טשרניחובסקי, בחולון. בגלל היותו של מוטי ששון חאלבי ובגלל היותנו באותה מפלגה, בוודאי שלכל חאלבי המלצתי עליו. יצאנו ברכוש גדול. יצאנו ב-50 וכמה אחוזים, דבר שלא היה כמעט בארץ. בערים גדולות ומעורבות כמו חולון לא היה ניצחון כזה מכריע. זה היה חשוב מאוד. אין מה לדבר. בוודאי שלקחתי חלק בזה.

ש. זה היה בבחירות עירוניות. אני מתכוון לבחירות הארציות.

ת. גם בבחירות אנחנו מתגייסים כולנו.

ש. אני שואל לגבי ההתגייסות לגבי קהילת יוצאי סוריה.

ת. הסיפור הוא שבהתחלה, כשהיו מעברות ודברים כאלה, המילה של הפעילים או הבכירים נשמעה. אבל לאחר שמשתרשים יותר בארץ – מתרחקים האנשים. מי שהולך

לליכוד אתה צריך לשכנע אותו. מי שחוזר בתשובה ועובר לש"ס אתה צריך לשכנע אותו. מי שהצביע למפד"ל ממשיך להצביע למפד"ל. הפעילות שיכלה להיות לבכירים מהעדה ירדה, כי כל אחד התפזר לפינה אחרת וקשה יהיה להשפיע על האנשים. פעם הם לא היו יודעים מי יותר טוב מהמועמדים והיו שואלים אותי, היום אם הוא שואל אותי מי יותר טוב – ביבי או ברק, מה אני יכול להגיד לו? אם הוא שואל לגבי ראש העיר: מי יותר טוב? ששון או רוס? אני אומר לו: תעבור בחולון ותראה איך היא עכשיו ותראה איך היא היתה קודם. ואז תחליט מי ייבחר לראש העיריה.

ש. אני מדבר יותר על השנים הראשונות, שנות ה-50, שנות ה-60.

ת. אז היתה לנו השפעה. היום זה אחרת.

ש. אבל הוטלה עליך משימה להגיע למשל לקהילות כמו נווה שאנן בתל-אביב או בת ים? להגיע לקהילות כאלה ולעשות שם עבודה מפלגתית?

ת. בבחירות העירוניות עשינו את זה בחולון. עשיתי רשימה של חברים שאני פוגש אותם בבית כנסת ומכיר אותם והתחלנו את הדרך שאנחנו נותנים למועמד שלנו ללכת. אני ביקשתי מהם גם להשפיע על חאלבים שהולכים עם מפלגות אחרות, להגיד להם: תשמעו, לממשלה תבחרו במי שאתם רוצים, אבל לפחות אם יש לנו מישהו משלנו שהוא רוצה להיות ראש עיר, אז בואו נתאחד כולנו ביחד ונבחר בו. לכן עשינו את זה, ובהצלחה.

ש. לגבי אנשים אחרים שעבדו במחיצתך, שאתה קרוב להם, ציינת כמה שמות. ציינת את יעקב רופא, את אברהם עבאס, משה ³ ~~משה~~ ^{דוד} ~~משה~~. שקורי.

ש. מי עוד עסק בענייני העפלה והיה פעיל בעזרה?

ת. אלה שציינתי היו הבולטים בתוך העדה הסורית. כמו למשל מנחם ידיד, שהיה חבר כנסת. הפעילות עברה אחר כך למורשת, והם עשו עבודה גדולה מאוד.

ש. אתה מתכוון לארגון יוצאי חאלב.

ת. כן. ארגון יוצאי ארם צובא. אתה יכול לראות את זה באינטרנט. אתה תוכל לראות את בית הכנסת של חאלב על כל מוסדותיה באינטרנט. יש להם אתר משלהם. אתה יכול לראות את בית הכנסת העתיק, את חברי המועצה של ארם צובא. כפי שאתה עכשיו מראיין אותי, הם תיעדו את זקני העדה, ואמנם עוד לא פיענחו את זה, אבל יש להם סרטים, והם

ש. מבחינת קליטה בארץ, מי לפי דעתך נקלט יותר טוב?

ת. אפשר להגיד שזה אותו דבר. יש לי הרושם גם שאפילו החאלבים קצת יותר זריזים. הצרה שלנו של החאלבים שהם צנועים. כמו שבא הרב חמרה, והדמשקאים עשו מזה רעש גדול. זה לקח אותו, זה הביא אותו. ואילו החאלבים עושים הכל בצנעה. כל אחד לפי הדרך שלו. אין לי ספק שמגיע לרב חמרה כבוד מכל הלב. אני יודע שהוא עשה המון למדינת ישראל. אני לא יודע, רק לפי הערכתי, בעניין יהדות סוריה, וזה דבר שלא יסולא מפז. זה דבר מאוד יקר.

ש. בהקשר זה אני רוצה לשאול אותך: אתה היית איש מוסד. אני נפגשתי עם כמה אנשי מוסד, עם ששו, עם שושן, עם שוש עמית ואני אפגש עם עוד אנשים. ריאיינתי די הרבה אנשי מוסד ושאלתי חלק מהם האם באמת, כי לי דווח שלפני כמה חודשים, פעילי ארגון יהודי דמשק נמצאים בעימותים עם הרב חמרה וזה הגיע עד כדי כך שאמרו שהוא לא היה כל כך נאמן, או משהו בסגנון הזה. אתה העלית עכשיו את הנקודה של הרב חמרה, וזה הזכיר לי, האם אתה יודע באמת שהרב חמרה היה שליח של המוסד?

ת. אני לא יודע אם הוא היה שליח או לא היה שליח. אבל אני יכול להגיד מתוך הערכה שבתקופה הזאת שבה הוא היה ראש הקהילה של יהודי דמשק ובזמנו הצליחו להוציא את יהדות סוריה, אני מניח שהיה לו איזה שהוא תפקיד. אין לי שום אינפורמציה בדוקה שאני יכול לענות לך. לפי עניות דעתי, ואני מכיר את הקצינים הסורים איך שהם יכולים להסתדר, אז אני כמעט בטוח שיש לו איזה שהוא חלק חיובי בהזזת העניין. אולי קיבל כסף ואולי לא קיבל, אולי נתן ואולי לא נתן. אבל לעניות דעתי הוא תרם תרומה חשובה להוצאת יהדות סוריה, וחוף משאר הדברים האחרים שאינני יודע איך שהוא מתנהג.

אספר לך סיפור מאוד מעניין: לפני כשנתיים הלכתי לעשות ניתוח קטרקט בעין. לא ידעתי מי יהיה המנתח. אחר כך שאלתי ואמרו לי שזה פרופ' מלמד בתל השומר. אותו פרופסור אמר לי: אני יודע שאתה איש מודיעין ולפני שאתה עושה את הניתוח אני חייב לספר לך איזה סיפור. והוא מספר לי כך: אני הייתי בשליחות באנגליה ונתתי הרצאה באיזה מקום בפני רופאי עיניים. בין האנשים שהיו בהרצאה היה הבן של חאפז אל אסאד, שהוא רופא

עיניים. שוחחנו ודיברנו והוא שאל אותי שאלות ועניתי לו. ברגע שהוא ידע שאני מישראל אז הוא התחיל להתרחק ממני.

ש. עד אז הוא לא ידע שאותו פרופסור הוא מישראל?

ת. לא. הוא לא ידע. אז לפי הערכתי אם הרב חמרה היה ראש העדה והיה לו חתן אמריקאי, והיו כספים והיו הבטחות. אני מניח שהיה לו חלק חיובי, וחזרתי על זה כמה פעמים, בהוצאת יהדות סוריה. אין לפי ידיעות בדוקות, אבל זה לפי הערכתי.

ש. היית במודעין הרבה מאוד שנים. תיכף אגיד לך איזה תשובה קיבלתי על השאלה שתיכף אשאל אותך. לפי הערכתי העובדה שיש לנו כאן יהודים מסוריה ולבנון, לו אני הייתי איש במודיעין, אלה היו האנשים הראשונים שהייתי מגייס. השאלה שלי היא האם באמת באופן יחסי חלקם של יוצאי סוריה או לבנון בפעילות המודיעינית שלנו, על כל גווניה, היא יותר מהשיעור שלהם היחסי באוכלוסייה בארץ?

ת. לא. אני עבדתי ביחידה שיודעי הערבית הראשונים שבה היו מארצות ערב ובלעדיהם אי אפשר היה לעשות דבר, כי הם ידעו כל דבר. כמו ערבים, הם ידעו כל דבר, כל תנועה. הערבים לא רק מדברים, אלא שיש הבדל בין הכוונות לבין מה שמדברים. כשעזבתי את היחידה שעבדתי בה, וכל האנשים המבריקים שהיו ביחידה היו אשכנזים. הם למדו את השפה על בוריה בצורה הטובה והיעילה ביותר אשר תורמת לקידום הנושאים שאשר הם מטפלים בהם. זאת אומרת, שבהתחלה לא היו כאלה, אז אנחנו מארצות ערב היינו הראשונים. ליחידה שאני עבדתי בה קראו 515, ואמרו שהיו בה 500 עירקים ו-15 אשכנזים.

אבל כשלומדים את השפה מתמחים בכל הדברים אשר נוגעים לשפה.

ש. סיפרת לי שהבאת כמה חאלבים וכמה דמשקאים ליחידה שלך.

ת. נכון. הבאתי ליחידה כמה אנשים, וזה היה באותן השנים שהיה פחות זמן והם באו מוכנים, בלי ללמוד אותם. אבל כשלוקחים היום נוער בגיל 14-15 ולוקחים אותם כפרויקט ומלמדים אותם ערבית ונותנים להם חומר, הבחורים האלה, למרות שהם ילידי הארץ, הם יוצאים מבריקים בעבודה שלהם. נכון שאין תחליף. הדור שלנו, כשאני התחלתי בעבודות שלי, וקיבלתי את פרס בטחון ישראל לא על דברים שנראים היום קלים, אבל היינו

הראשונים שפרצנו את הדברים האלה שלא ידעו עליהם. אבל היום העליונות הזאת שהיתה לנו לא קיימת יותר.

ש. אז היא היתה קיימת.

ת. פעם היא היתה קיימת, והיום היא לא קיימת יותר.

ש. חלקם של יוצאי סוריה בהתחלה היה משמעותי?

ת. היה חשוב. אם אתה לוקח את כל החבריה האלה, וכתבו גם ספרים, למשל שושן, אליהו ריקה, סיטון – כולם היו בין הראשונים. אני למשל הייתי בקבוצה של כל העירקים. רק אני הייתי סורי. בהתחלה, עם הקמת המדינה, אלה היו דברים שלא ידעו עליהם. היום מלמדים אותם. יש מקומות הדרכה. לוקחים היום בחורים מיוחדים, יושבים אתם מורים ומלמדים אותם הכל, מההתחלה עד הסוף. הם מבריקים. אולי הדיבור שלהם לא כל כך כמו שלנו. ראשית, יש לנו מילונים שאנחנו הוצאנו, ואני יכול לזקוף את זה לטובת העירקים, של מונחי צבא ודברים כאלה בין הטובים בעולם, שאני חושב שלאף צבא אין דבר כזה. לא נסטה לנושאים אחרים, אבל אנחנו מדברים על העפלה ועל קליטה.

ש. אם כך התשובה שלך היא שחלקם של יהודי סוריה ולבנון במודיעין לא גדול יותר.

ת. לא גדול. הוא גדול באופן יחסי לגודלם האמיתי באוכלוסייה. דבר אחד אני רק יכול להבטיח לך, שכל דבר שעסקו בו החבריה האלה היה מושלם. לא היו דברים שלא הצליחו.

ש. כמה יהודי סוריה ולבנון יש בארץ?

ת. אני באמת לא יודע.

ש. כמה חאלבים יש?

ת. גם את זה אני לא יודע. אין לי מושג. אולי אתה תוכל לענות לי על זה.

ש. יש בערך 46 אלף, אבל זה גם אלה שעלו וגם הצאצאים שלהם.

החאלבים בסוריה ובח'ייל היו יותר מסורתיים, יותר דתיים מאשר הדמשקאים. האם גם

בארץ נשמר ההבדל הזה? האם אתם החאלבים בארץ יותר מסורתיים מהדמשקאים?

ת. בדרך כלל שמרנו על המסורת. אני הייתי למשל בניו-יורק ב-1985 במסיבת אירועים

וראיתי את החאלבים והם נהגו כמו לפני 50-60 שנה.

- ש. כלומר עשו את המנהגים כפי שאתה זוכר מלפני 50 שנה.
- ת. כן. זה נראה לי כל כך מוזר לבוא ולהגיד לילדים שלי, שהם ילידי הארץ, ולעשות טכס אירוסין עם מגש גדול וכתר. הם עשו את כל טכס האירוסין לפי המנהגים שהיו נהוגים בסוריה. לחאלבים היתרון החשוב שהיה להם, ואולי גם הדמשקאים, אבל אני מדבר על החאלבים, שהם שמרו על אחדות המשפחה, לא היתה התבוללות כפי שישנה אצל האשכנזים. אצלנו הבן שלי לא היה יוצא עם בחורה שהיא לא יהודיה ולא היה איכפת לו. יש כאלה, אבל לא הרבה.
- ש. נדבר על הארץ. לדעתך החאלבים שומרים יותר על המסורת?
- ת. לא. אפשר להגיד שהם שמרו באותה מידה כמו הדמשקאים, לא יותר. בעדה שלנו, אם למשל אנשים היו רגילים ללכת לבית כנסת, הם המשיכו ללכת לבית כנסת. למשל בליל שבת אם היו רגילים לעשות קידוש – המשיכו לעשות קידוש. אם ילד הלך לקיבוץ הוא כבר לא יעשה את זה. אבל אלה שעוד קיימים המשיכו לשמור על המנהגים שהיו להם גם בחו"ל.
- ש. ביחס לעדה, באופן כללי, של הסורים כולם, איך התחושה שלך? אתה באופן אישי לא הרגשת קיפוח לעומת האשכנזים.
- ת. אני לך את האמת, שאני לא הרגשתי קיפוח, אבל יש דברים שאי אפשר להתעלם מהם. יש אנשים שהרגישו את זה יותר חזק. אני התכוונתי גם לחנך את הילדים שלי בכיוון הזה. למשל עם הבן שלי, אני לא יכול להגיד לו שאין קיפוח, כי הוא יבוא אלי בטענות שאני לא עושה די למען החברה שאני יכול לדרוש ממנה שאני אהיה מקופח כלפיה. אני לא הרגשתי הרגשת קיפוח אבל אני מודע שקיים דבר כזה אצל החאלבים והדמשקאים. נתחיל מהדברים הכי פשוטים. אם אתה היום נגיד גר בנהריה ותפסת משרה בכירה והיית צריך לקבל כמה עובדים, היית מביא אנשים שהיית מכיר אותם, שאתה מכיר את הבסיס שלהם.

המשך הראיון עם מר חוסני דיב

התאריך: 14.1.1999

רציתי להגיד לגבי הרופא הזה, שמאחר ואנחנו באנו לארץ באותם הזמנים, הם היו במוסדות רובם, אז תמיד הרגשת שכאילו לא קיבלת את מה שאתה יכול. אני בדעה שאנחנו צריכים לדאוג להשכלה יותר גבוהה אם רוצים להיכנס למוסדות המכובדים. אחת הדרכים הכי טובות.

אספר לך סיפור: הבן שלי לדוגמה עומד לעזוב את הצבא והיתה משרת של מנכ"ל. הבן שלי הוא אלוף משנה ועומד לעזוב את הצבא. היום הוא סגן קצין חינוך ראשי ושמו נתן איתן.

ש. הפירוש של חוסני בערבית זה חזק?

ת. נכון. גם יפה וגם חזק. הבן שלי ניגש למכרז שאליו ניגשו 211 מועמדים. נתן זכה במכרז, כשעוד היה בצבא. זאת אומרת בזכות התכונות, בגלל התארים, בגלל כל הדברים האלה. אני רוצה להראות לך את זה בעיתון.

ש. אתה אומר שכישרויו של אדם הם מפתח להצלחה או אי הצלחה שלהם.

ת. כן.

ש. יחד עם כך, לדעתך יש עוד תחושה של קיפוח לגבי הטיפול בהם? אני לא מדבר על אלה שהגיעו ב-1992 אלא אני מדבר על אלה שהגיעו בשנות ה-40, ה-50, ה-60, ה-70.

ת. בהתחלה היתה תחושה כזאת.

ש. איך זה בא לידי ביטוי?

ת. זה בא לידי ביטוי כי היתה להם פחות השכלה. רובם עבדו במסחר. הם לא ידעו לעבוד. בארץ היה כך שמי שיש לו כוח יכול לעבוד בבניין ולהרוויח כסף. בשנות ה-50 היה שפועל בניין הרוויח יותר מאשר יעקב רופא שהיה בוועד הפועל של ההסתדרות. זה הרוויח 200 לירות והפועל הרוויח 250 לירות. שנית, אל תשכח גם את השפעת המפלגות. אפילו צעיר שאין לו השכלה אבל אם אחד השרים רוצה אותו אז הוא מכניס אותו. אבל התחושה בהתחלה היתה, כנראה בקרב כל העולים ולא רק בקרב הסורים, ואולי דווקא אצל הסורים

פחות בגלל שהם ידעו את השפה ואת הדברים האלה, הם חיפשו עבודות לא קשות. הם לא ידעו לעבוד בעבודה קשה.

אספר לך סיפור יפה מתאלב שמאוד יעניין אותך: יש לי חבר ששמו יצחק מאלית. ביום מן הימים הזמינו אותי אליו לשוק. הלכתי אליו לשוק והוא אומר לי: זאב, אני מזמין אותך לארוחה.

ש. הוא תאלבי.

ת. כן. תאלבי. הוא אומר לי: בוא ניכנס. אמרתי: עזוב. הוא אמר לי: מה איכפת לך? בוא אתי. זאת מסעדה כשרה. אל תדאג. זה היה בשנת 1942-43, עוד בימי מלחמת העולם. זה היה עוד בתאלב. בא אליו מישוה ואומר לו: זאכי (שם יצחק זה זאכי), יש לי 200 באלות (חבילות צמר) והם מוכרים את זה בבורסה. הם לא מוכרים סחורה, רק לפי המחיר הזה. הולכת להיגמר המלחמה ושמע ממני שזאת עיסקה טובה. אמר לו זאכי: עזוב, אני קניתי והפסדתי. אמר לו: מה איכפת לך? תיקח ממני. הסכים. אמר לי זאכי: זאב, אנחנו שותפים אני ואתה. שאל אותו מה המחיר. אמר לו: 238. רשמו את זה, והלך. עברו שבועיים-שלושה. בא אלי יצחק-זאכי אחרי שבועיים-שלושה לחנות. הוא היה גם פעיל. היה מלובש יפה. פה בארץ עזרתי לו. מצאתי לו עבודה. הוא בא ואומר לי: תפתח את היד שלך. שאלתי אותו: מה קרה? והוא סופר לי 20 לירות זהב. שאלתי אותו: מה זה? אמר לי: אתה זוכר שהיית אצלי וקנינו 200 באלות? אמרתי: אני זוכר. ובאמת עלה המחיר אחרי שהמלחמה נגמרה והמחיר עלה והוא אמר שהרווחנו 40 לירות זהב. הוא אמר: הבאתי לך אותם בלירות זהב. זה היה בשבילי משכורת של חודשיים או אני לא יודע כמה זמן זה יכול להיות. זה מראה שמילה שלהם היתה מילה. ככה הם עבדו. אחר כך הוא בא לארץ ועבד קשה, בניקיון ועבד בכל מיני דברים.

ש. אתה נתקל בעוד משהו שקשור לעניין של קליטת עלייה, בעיות, שביתות של יהודי סוריה בארץ, דברים שהיו אולי במעברה, אירועים מיוחדים שקשורים בקליטה, טענות? ת. הסורים רחוקים מההתארגנויות האלה של שביתות ודברים כאלה. הסיפורים האלה לא נכנסים להם לראש. הם עדה שקטה, שמחפשת פרנסה, חיי משפחה, שהילדים יהיו מסודרים. אם אפשר לעזור לילד כשהוא מתחתן, כשיש להם נכדים לעזור. חיי המשפחה

הם הדברים הכי יקרים להם. ככה הם גם שמרו על שלמות העדה גם בארצות אחרות בעולם, אם זה בארגנטינה, בארה"ב, בכל המקומות האלה. יש להם את בית הכנסת שלהם, את העזרה ההדדית. לא נכנס להם לראש כל הפוליטיקה וכל הדברים האלה. הם שומרים על המשפחה. האבא שומר על הילדים וזה חשוב בשבילו.

ש. נראה לי שאתה שומר קצת מסורת, נכון?

ת. נכון.

ש. אתה שומר מסורת בסיסית. את הערכים האלה אתה גם הקפדת להנחיל לילדים? גם הם נוהגים כך? כשאני אומר מסורת אני מתכוון לא רק לגבי המסורת הדתית, אלא גם המסורת של להיות חאלבי, להיות סורי, את הגאווה הזאת האם אתה מעביר להם גם? ת. כן, אני מנסה. יש לי חבר אחד שכל דבר חאלבי מרגש אותו מאוד. שמו עזרא חמצני. כשהוא שומע משהו שקשור בחאלב מרגש אותו מאוד. אני שומר על המסורת.